

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.8.1.26>

TREŚĆ I MODELE SUKCESJI KONSTITUCYJNEJ W PODSTAWOWYCH PRZEPISACH PRAWA KRAJÓW EUROPEJSKICH

Mykhailo Kuian

*aspirant Instytutu Prawodawstwa
Rady Najwyższej Ukrainy (Kijów, Ukraina)
ORCID: 0000-0002-1913-5277
e-mail: k.mykhail@gmail.com*

Adnotacja. Artykuł bada treść i modele sukcesji konstytucyjnej w podstawowych przepisach prawa krajów europejskich. Treść sukcesji konstytucyjnej jest rozpatrywana w kontekście określonych w aktach konstytucyjnych podstaw wcześniejszego ustania władzy prezydenta i powierzenia jego obowiązków innym urzędnikom organów państwowych. Rozważono trzy główne modele sukcesji konstytucyjnej, realizowane w aktach konstytucyjnych krajów europejskich. Pierwszy model wiąże się z tymczasowym wykonywaniem władzy prezydenta przez przewodniczącego jednej z izb parlamentu. W ramach drugiego modelu rozważane są uprawnienia prezydenta, które z odpowiednich powodów mogą zostać powierzone rządowi lub szefowi rządu. Trzeci model charakteryzuje zastąpienie urzędu prezydenta wiceprezydentem. Akcentuje się brak bezpośredniego związku danego modelu sukcesji z odtworzoną w konstytucji formą rządów w państwie i podkreśla ich korelację z zasadą podziału władzy państwowej.

Słowa kluczowe: sukcesja konstytucyjna, rodzaje sukcesji konstytucyjnej, modele sukcesji konstytucyjnej, wcześniejsze ustanie władzy prezydenta, zastąpienie urzędu prezydenta, tymczasowe wykonanie uprawnień prezydenta.

CONTENT AND MODELS OF CONSTITUTIONAL SUCCESSION IN THE BASIC LAWS OF EUROPEAN COUNTRIES

Mykhailo Kuian

*Postgraduate Student of the Legislation Institute
of Verkhovna Rada of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
ORCID: 0000-0002-1913-5277
e-mail: k.mykhail@gmail.com*

Abstract. The article research content and models of constitutional succession in the basic laws of European countries. The content of the constitutional succession is considered in the context of the grounds specified in the constitutional acts for the early termination of the powers of the President and the assignment of his duties to other officials of state bodies. Three main models of constitutional succession implemented in the constitutional acts of European countries are considered. The first model involves the temporary performance of the presidency by the speaker one of the chambers of parliament. The second model considers the powers of the president, which can be entrusted to the government or the head of government. The third model is characterized by the replacement of the president by vice president. Emphasis is placed on the lack of a direct connection between one or another model of succession and the form of government in the state reproduced in the constitution, and their correlation with the principle of separation of state power is emphasized.

Key words: constitutional succession, types of constitutional succession, models of constitutional succession, early termination of the president's powers, replacement of the president's post, temporary execution of the president's powers.

ЗМІСТ І МОДЕЛІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОНАСТУПНИЦТВА В ОСНОВНИХ ЗАКОНАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Михайло Куян

*аспірант Інституту законодавства
Верховної Ради України (Київ, Україна)
ORCID: 0000-0002-1913-5277
e-mail: k.mykhail@gmail.com*

Анотація. У статті досліджуються зміст та моделі конституційного правонаступництва в основних законах європейських країн. Зміст конституційного правонаступництва розглядається у контексті визначених у конституційних актах підстав дострокового припинення повноважень президента та покладення його обов'язків на інших посадових осіб державних органів. Розглянуто три основні моделі конституційного правонаступництва, що реалізуються у конституційних актах європейських країн. Перша модель пов'язана з тимчасовим виконанням повноважень президента головою однієї з палат парламенту. У рамках другої моделі розглянуто повноваження президента, що за відповідних підстав можуть бути покладені на уряд або голову уряду. Третю модель характеризує

заміщення посади президента віцепрезидентом. Акцентується на відсутності прямого зв'язку тієї чи іншої моделі правонаступництва із відтвореною у конституції формою правління в державі та підкреслюється їх кореляція із принципом поділу державної влади.

Ключові слова: конституційне правонаступництво, види конституційного правонаступництва, моделі конституційного правонаступництва, дострокове припинення повноважень президента, заміщення посади президента, тимчасове виконання повноважень президента.

Вступ. Проблема конституційного правонаступництва набуває все більшої актуальності у зв'язку перманентними ідеями конституційної реформи в Україні, адже правонаступництво є інструментом забезпечення функціональної безперервності публічної влади, гарантією реалізації функцій держави. Невипадково окремі норми щодо правонаступництва містяться у конституційних актах багатьох зарубіжних країн. Такі норми є і у Конституції України. При цьому у теоретичному плані саме поняття конституційного правонаступництва в юридичній літературі є предметом дискусій. Це можна пояснити неоднозначними підходами науковців інших галузей права до змісту означеної категорії в галузевому законодавстві, зокрема у цивільному, а також різним розумінням правонаступництва у міжнародному праві, що зумовлене багатоманітністю практичної реалізації правонаступництва. Проблема полягає і в тому, що застосування цивілістичних чи міжнародно-правових конструкцій правонаступництва до конституційних правовідносин без врахування специфіки останніх може спричинити проблеми у розумінні досліджуваного явища з позиції конституційно-правової матерії.

Вивчення моделей конституційного правонаступництва, відтворених у конституційному законодавстві європейських країн, дозволить з'ясувати його певні особливості та виявити його кореляцію із принципом поділу влади.

Метою статті є розкриття змісту конституційного правонаступництва щодо заміщення посади глави держави внаслідок дострокового припинення ним повноважень на основі конституційних моделей європейських країн. У такому контексті конституційне правонаступництво ще не було предметом дослідження. Натомість це має значення для розвитку теорії конституційного правонаступництва, що набуває актуальності у зв'язку з практичними потребами належного функціонування публічної влади.

Основна частина. Розкриваючи заявлену проблему, відзначимо, що конституційно-правові аспекти правонаступництва не мають широкого висвітлення в юридичній літературі, а окремі наукові розвідки щодо цієї проблеми засвідчують неоднозначне ставлення авторів до неї. Обґрунтування відповідного поняття та інституту конституційного права бачимо в роботах О.В. Рудакової (Рудакова, 2011: 8; Рудакова, 2013: 200). Д.В. Носов, досліджуючи загальнотеоретичні питання інституту правонаступництва, зазначав, що цей інститут має відповідне вираження в галузевому законодавстві та потребує відповідного теоретичного підґрунтя (Носов, 2013: 30–51). Натомість Ю.О. Тихомиров схиляється до думки про відсутність потреби у понятті правонаступництва у галузях публічного права, у тому числі й у конституційному праві (Тихомиров, 2008: 38). В.М. Бевзенко, слушно відзначаючи притаманність інституту публічного правонаступництва конституційно-, і адміністративно-правової природи, робить висновок про необхідність закріплення процедури правонаступництва саме у нормах адміністративного права (Бевзенко, 2013: 148). Втім, на нашу думку, питання конституційного правонаступництва мають регулюватися і нормами конституційного права.

Варто зауважити, що термін «конституційне правонаступництво» вживається в офіційних документах ООН. Зокрема, він був використаний у Резолюції Ради безпеки ООН у зв'язку з політичною ситуацією в Гаїті у 2004 році. У цьому документі Рада безпеки ООН закликала держави-члени підтримати конституційне правонаступництво в Гаїті і сприяти мирному врегулюванню кризи та висунула вимогу до сторін конфлікту поважливо ставитися до конституційного правонаступництва і політичного процесу в інтересах врегулювання конфлікту, надати законним силам безпеки й іншим державним інститутам Гаїті можливість виконувати свої обов'язки (Резолюція 1529, 2004). Як впливає із вказаного документа, зміст конституційного правонаступництва полягає у заміні суб'єкта владних повноважень – глави держави – іншою посадовою особою державної влади у межах і на підставі конституції. У Гаїті, як відомо, у 2004 році відбулася відставка Президента Ж.-Б. Аристида та заміщення його на посаді Головою Верховного суду Б. Александра відповідно до з порядку, встановленого Конституцією цієї країни у той час.

Наведений приклад дає підстави висунути припущення, що змістом конституційного правонаступництва може бути перехід прав та обов'язків глави держави до іншого органу державної влади або посадової особи у випадках та в порядку, визначених конституційними положеннями.

Попередній аналіз конституційних актів таких країн, як Білорусь, Болгарія, Латвія, Литва, Естонія, Італія, Польща, Словаччина, Угорщина, Україна, Франція, ФРН, Фінляндія, Хорватія, Чехія, підтвердив наявність у них норм щодо правонаступництва у зв'язку із достроковим припиненням повноважень глави держави. При цьому для розглядуваного виду конституційного правонаступництва характерним є тимчасовий характер, оскільки йдеться про заміщення посади президента до проведення виборів відповідно до положень конституції. Водночас у міжнародному праві чи у цивільному праві правонаступництво має незворотний характер.

Зауважимо, що відповідний зміст правонаступництва стосовно глави держави характерний для держав з республіканською формою правління, натомість для держав з монархічною формою правління, у яких, як правило, титул чи відповідне звання монарха не є тотожним його посаді, за наявності певних юридичних фактів йдеться не про правонаступництво, пов'язане із заміщенням посади, а про право на спадкування престолу, про регентство, династію тощо.

Ключовою функцією конституційного правонаступництва, як ми вже зазначили, є забезпечення безперервності функціонування державної влади. Що стосується конституційних моделей забезпечення інституційної безперервності державної влади в особі президента, то за критерієм належності посадової особи наступника до певної гілки державної влади (законодавчої або виконавчої) можна виділити три основні групи (з окремими підгрупами) держав. При цьому юридичні факти, що спричиняють цей вид конституційного правонаступництва, у більшості країн є однаковими. Ідеться про дострокове припинення виконання президентом відповідних повноважень у зв'язку з відставкою, неспроможністю виконання повноважень за станом здоров'я, реалізацією процедури імпичменту, смертю особи.

До першої групи можна віднести держави, в яких у зв'язку із достроковим припиненням повноважень президента виконання його обов'язків покладається на голову парламенту та / або голову однієї з палат парламенту (найчастіше сенату). Так, відповідно до статті 112 Конституції України у разі дострокового припинення повноважень Президента України відповідно до статей 108, 109, 110, 111 Конституції, виконання обов'язків Президента України на період до обрання і вступу на пост нового Президента України покладається на Голову Верховної Ради України. Голова Верховної Ради України в період виконання ним обов'язків Президента України не може здійснювати повноваження, передбачені пунктами 2, 6–8, 10–13, 22, 24, 26, 27, 28 статті 106 Конституції України (Конституція України, 1996). Тобто йдеться про заборону у період тимчасового правонаступництва здійснювати повноваження Президента щодо звернення з посланнями до народу та з щорічними і позачерговими посланнями до парламенту, призначення і проголошення Всеукраїнського референдуму, призначення позачергових виборів до Верховної Ради, припинення повноважень Верховної Ради. Також не можуть бути передані повноваження Президента, пов'язані із призначенням ним посадових осіб – Міністра оборони, Міністра закордонних справ, Генерального прокурора, половини складу Ради Національного банку і половини складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, третини складу Конституційного суду України. Крім того, у відповідний період не можуть бути реалізовані повноваження Президента України щодо присвоєння вищих військових звань, вищих дипломатичних рангів та інших вищих спеціальних звань і класних чинів, прийняття до громадянства України та припинення громадянства України, надання притулку в Україні, здійснення помилювання, створення консульських, дорадчих і допоміжних органів і служб.

Отже, як бачимо, в Україні встановлений широкий перелік повноважень Президента, які не можуть бути реалізовані у період тимчасового заміщення його посади Головою Верховної Ради України. Це можна пов'язати з особливостями формування демократичної системи правління в державі. Водночас варто наголосити, що з огляду на необхідність належної реалізації принципу поділу влади положення Конституції України у питаннях правонаступництва потребують удосконалення. Зокрема, в Україні відсутні положення щодо зупинення статусу голови Парламенту у період тимчасового виконання ним повноважень президента. Подібні правила як елемент системи стримувань і противаг існують у демократичних країнах Європи. Це питання ми розглянемо далі.

З іншого боку, заміщення посади президента вищою посадовою особою парламенту можна вважати типовим для держав, що тяжіють до парламентської форми правління або ж мають особливий правовий статус спікера як другої особи в державі за значимістю посади.

Що стосується переліку повноважень президента, які не можуть бути реалізовані іншими посадовими особами у період тимчасового правонаступництва, то у більшості європейських країн подібних застережень небагато або ж вони не встановлюються у конституційних актах.

Так, у статті 126 Конституції Польщі визначений статус Президента Польської Республіки як верховного представника Польської Республіки і гаранта наступництва державної влади. А відповідно до статті 131 Конституції Польської Республіки (Конституція Республіки Польща, 1997), особа, яка тимчасово виконує обов'язки Президента Республіки (а це може бути Маршалок Сейму або Маршалок Сенату), Президент не може ухвалювати рішення про скорочення строку повноважень Сейму. Таке застереження кореспондується з правилами, встановленими у статті 98 Конституції Польщі, якими передбачене право Сейму скоротити строк своїх повноважень постановою, прийнятою понад 2/3 голосів від загального числа депутатів.

У Конституції Італійської Республіки не міститься особливих застережень щодо тимчасового заміщення повноважень Президента. У статті 86 визначено, що функції Президента Республіки в усіх випадках, якщо він їх не може здійснювати, здійснює Голова Сенату (Конституція Італійської Республіки, 1947). Аналогічний порядок визначений у Німеччині. Згідно зі статтею 57 Основного Закону ФРН повноваження Федерального Президента у випадку будь-яких перешкод або дострокового звільнення з посади здійснюються Головою Бундесрату (Основной Закон для Федеративной Республики Германия, 1949).

Тимчасове виконання обов'язків Президента Головою Державних зборів передбачене в Угорщині. Відповідно до статті 14 Основного Закону Угорщини, якщо Президент Угорщини тимчасово неспроможний здійснювати свої повноваження, до усунення перешкод або до вступу на пост нового Президента його завдання і повноваження здійснює Голова Державних зборів. При цьому на час заміщення посади Президента Голова Державних зборів не може користуватися своїми правами депутата, а його відповідні завдання покладаються на заступника Голови (Основной Закон Венгрии, 2011).

Тимчасове заміщення посади президента головою парламенту передбачається і у конституційних актах Литви, Латвії, Естонії. При цьому у конституціях Латвії та Естонії не встановлено застережень щодо тимчасового виконання компетенцій президента головою парламенту. Натомість у Литовській Республіці відповідно

до статті 89 її Конституції тимчасово виконуючий обов'язки Президента Республіки Голова Сейму не може оголошувати дострокові засідання Сейму, звільняти або призначати міністрів без згоди Сейму. У цій статті встановлено імператив, що здійснення повноважень Президента Республіки ні в яких інших випадках і ніякими іншими особами або органами не допускається (Конституція Литовської Республіки, 1992).

У статті 97 Конституції Республіки Хорватія були визначені питання тимчасового замісництва. Так, у разі короткострокового припинення виконання своїх обов'язків і повноважень внаслідок відсутності, хвороби або використання щорічної відпустки Президент Республіки може доручити голові Хорватського Сабору заміщати його. Рішення про повернення до виконання своїх обов'язків приймає Президент. Натомість у разі тривалого припинення Президентом виконання обов'язків внаслідок хвороби або нездатності їх виконувати та якщо Президент не може прийняти рішення про передачу своїх повноважень тимчасовому заступнику, голова Хорватського Сабору постає на посаді тимчасового Президента Республіки на підставі рішення Конституційного суду. Конституційний суд приймає таке рішення за пропозицією Уряду (Конституція Республіки Хорватія, 1990). Отже, цей приклад демонструє правила замісництва і правонаступництва щодо повноважень президента.

До другої групи можна віднести держави, в яких у зв'язку із достроковим припиненням повноважень президента виконання його обов'язків покладається на уряд або ж відповідні повноваження президента розподіляються між посадовими особами уряду і парламенту.

Відповідно до статті 66 Конституції Чехії у випадках, коли посада президента стає вакантною, а нового президента ще не обрано або він не склав присягу, а також коли чинний Президент не може виконувати свої функції, виконання його повноважень, визначених положеннями статей 62 і 63 Конституції, покладається на Голову Уряду та Голову Палати депутатів (Конституція Чеської Республіки, 1992).

Схожий порядок встановлений у статтях 102, 105 Конституції Словацької Республіки (Конституція Словацької Республіки, 1992). При цьому передбачається покладення відповідних повноважень на Уряд, який може уповноважити свого Голову виконувати деякі правомочності Президента у цей період. На Голову Уряду покладається функція головнокомандувача збройними силами. Повноваження Президента згідно з пунктами "d", "g", "h", "l", "t", "s" і "u" пункту 1 статті 102 покладаються в цей період на Голову Національної ради Словацької Республіки. Якщо Президент не може здійснювати свою функцію понад шість місяців, Конституційний суд Словацької Республіки оголошує, що пост Президента звільнився. У день такого оголошення закінчується термін повноважень даного Президента. Таким чином, у Словацькій Республіці повноваження Президента за відповідних обставин розподіляються між Головою Уряду та Головою Національної Ради Республіки.

Враховуючи належність президента до виконавчої гілки влади у Фінляндії, можна вважати закономірним, що тимчасове виконання обов'язків президента у цій країні покладається на прем'єр-міністра або у разі відсутності останнього на міністра, який його заміщає (параграф 59 Конституції Фінляндії) (Конституція Фінляндії, 1999).

Схожа модель запроваджена у Конституції Білорусі. Так, відповідно до статті 89 Конституції Республіки Білорусь у випадку вакансії посади президента або неможливості виконання ним своїх обов'язків з підстав, передбачених Конституцією, його повноваження до принесення присяги знову обраним Президентом переходять до Прем'єр-міністра (Конституція Республіки Білорусь, 1994).

Проміжне місце між першою і другою групою посідає модель конституційного правонаступництва, передбачена у Конституції Франції. Зауважимо, що у статті 5 Конституції Франції зазначено, що Президент Республіки уповноважений стежити за додержанням Конституції, а також забезпечувати своїм арбітражем нормальне функціонування публічних влад, а також наступництво держави (Конституція Французької Республіки, 1958). Тут, на нашу думку, арбітражна функція Президента Франції безпосередньо пов'язана з його обов'язком щодо забезпечення наступництва держави, оскільки наступництво держави може мати як зовнішнє, міжнародне вираження, так і внутрішньодержавне, що пов'язане із необхідністю забезпечення безперервності функціонування державної влади.

Що стосується моделі конституційного правонаступництва у Франції, то вона передбачає, що у разі неможливості Президента Республіки здійснювати свої повноваження ці повноваження тимчасово здійснює Голова Сенату (за винятком повноважень, пов'язаних із винесенням на референдум визначених питань та з розпуском Національних Зборів), а у випадку виникнення перешкод для їх здійснення Головою Сенату – Уряд (стаття 7 Конституції Франції).

Крім того, наступництво повноважень за посадою президента у Франції не є абсолютним у низці питань. Зокрема, у статті 7 Конституції регламентовано, що у разі вакансії посади президента Республіки або протягом періоду розгляду питання про наявність обставин, які перешкоджають Президенту здійснювати свої повноваження, і періоду виборів його наступника не можуть бути застосовані статті 49, 50 і 89. Тобто у відповідний період часу не можуть вирішуватися питання, пов'язані із відповідальністю Уряду, його відставкою та ревізією Конституції. Це продиктовано, на нашу думку, необхідністю забезпечення безперервності функціонування державної влади.

Слід звернути увагу і на положення статті 21 Конституції Франції, у якій передбачається право Прем'єр-міністра заміщати Президента Республіки як головнокомандуючого у радах і комітетах національної оборони. А у виняткових випадках Глава Уряду може за спеціальним дорученням заміщати Президента на засіданнях Ради Міністрів з конкретним порядком денним. У вказаних випадках, очевидно, йдеться

не про правонаступництво, а про замісництво, що не пов'язане з неможливістю загалом виконання Президентом своїх повноважень.

До третьої групи держав із специфічною моделлю тимчасової реалізації повноважень президента, на нашу думку, варто віднести держави, у конституційній системі яких передбачене існування посади віцепрезидента. Варто відзначити, що загалом інститут віцепрезидента є типовим для країн з президентськими системами правління, що, проте, не можна вважати загальним правилом. У Європі посада віцепрезидента запроваджена у конституційних актах Болгарії, Кіпру та Швейцарії.

При цьому Болгарія згідно зі статтею 1 її Конституції (Конституція Республіки Болгарії, 1991) є державою з парламентарним управлінням. Водночас питання конституційного правонаступництва вирішуються у цій країні своєрідно. Так, згідно зі ст. 92 Конституції Болгарії Президент є главою держави. Він уособлює єдність нації і представляє Республіку Болгарію у міжнародних відносинах. Президенту в його діяльності допомагає віцепрезидент. При цьому у статтях 93 і 94 Конституції передбачено, що Президент та віцепрезидент обираються одночасно і одним бюлетенем в порядку, передбаченому для виборів президента. Це зумовлює специфічний порядок заміщення посади президента у разі дострокового припинення ним повноважень. Відповідно до статті 97 Конституції Болгарії строк повноважень президента і віцепрезидента припиняється достроково у випадку подання відставки в Конституційний суд, у разі тривалої неспроможності виконувати свої обов'язки за станом здоров'я, у зв'язку з обвинуваченням їх у державній зраді або порушенні Конституції, у разі смерті. При цьому віцепрезидент вступає на посаду президента у випадку завлення Президентом відставки перед Конституційним судом. Якщо ж віцепрезидент не може замінити Президента на посаді, повноваження глави держави до обрання Президента і віцепрезидента виконуються головою Народних Зборів. Таким чином, попри можливість заміщення президента віцепрезидентом у разі неможливості останнім замінити Президента на посаді, повноваження глави держави до обрання Президента і віцепрезидента виконуються головою Народних Зборів. Аналогічна модель запроваджувалась у Конституції Республіки Кіпр (1960) (Конституція Республіки Кипр, 1960).

Конституційне правонаступництво не вичерпується розглянутими моделями. Воно може мати інші види і форми, наприклад, у зв'язку із змінами у територіальному устрої держави, реформуванням конституційних органів державної влади, загалом у зв'язку із ревізією конституції, змінами у конституційному ладі. Це підтверджує перспективність досліджень цієї проблеми.

Висновки. Проведений аналіз положень низки конституційних актів європейських країн дозволив підтвердити наше припущення, що змістом конституційного правонаступництва може бути перехід прав та обов'язків глави держави до іншого органу державної влади або посадової особи у випадках та в порядку, визначених у конституції. Цей вид конституційного правонаступництва має компетенційний та тимчасовий характер, оскільки він пов'язаний із заміщенням органом чи посадовою особою-наступником посади та правового статусу державного органу чи посадової особи-попередника на певний період (до обрання нового президента у порядку, встановленому конституцією).

Конституційне правонаступництво є інструментом забезпечення функціональної безперервності публічної влади, гарантією реалізації функцій держави. Розглянуті моделі тимчасового заміщення посади президента у випадках дострокового припинення ним повноважень, що реалізуються у конституційних актах європейських країн, засвідчують відсутність прямого зв'язку тієї чи іншої моделі правонаступництва із відтвореною у конституції формою правління. Водночас наявні моделі зумовлені необхідністю кореляції відповідних (потенційних) конституційних правовідносин із принципом поділу державної влади. Поширеність в конституційних актах європейських країн моделі тимчасового заміщення посади президента головою парламенту та / або головою однієї з палат парламенту зумовлена історичними традиціями розвитку демократії та парламентаризму в Європі.

Список використаних джерел:

1. Бевзенко В.М. Публічне правонаступництво: сутність, процедура та особливості. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 140–149. С. 146.
2. Конституція Литовської Республіки. 1992. URL: https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija_RU.htm.
3. Конституція Республіки Беларусь с изменениями и дополнениями. 1994. *Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь* : вебсайт. URL: pravo.by.
4. Конституция Республики Болгарии. 1991. URL: <http://obolgarii.narod.ru>.
5. Конституция Республики Кипр. 1960. URL: resources/world_constitutions/constit/cypros/cyprus-r.htm.
6. Конституція Словацької Республіки. 1992. URL: https://www.slov-lex.sk/documents/10184/493489/460_1992_1.pdf/716c7f51-7b5b-416f-9fbe-f09b4dcb2127.
7. Конституция Финляндии. 1999. URL: https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/ru19990731_20111112.pdf.
8. Конституция Республики Хорватия. 1990. URL: <https://www.usud.hr/hr/ustav-rh>.
9. Конституція Італійської Республіки / передм. В. Шаповала. 1947. Київ : Москаленко О.М., 2018. 62 с.
10. Конституція Республіки Польща / передм. В. Шаповала. 1997. Київ : Москаленко О.М., 2018. 62 с.
11. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
12. Конституція Французької Республіки / передм. В. Шаповала. 1958. Київ : Москаленко О.М., 2018. 62 с.
13. Конституція Чеської Республіки. 1992. URL: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>.
14. Носов Д.В. Правопреемство в российском праве : монография. Пермь, 2013. 199 с.

15. Основной Закон Венгрии. 2011. URL: https://nemzetikonyvtar.kormany.hu/download/3/00/50000/orosznyomda_jav%C3%ADtott.pdf.
16. Основной Закон для Федеративной Республики Германия. 1949. URL: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>.
17. Резолюція 1529 (2004), прийнята Радою Безпеки ООН на 4919-му засіданні, від 29 лютого 2004 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-g33.
18. Рудакова Е.В. Актуальные аспекты правопреемства в конституционном праве России. Москва : Юрлитинформ, 2013. 200 с.
19. Рудакова Е.В. Проблемы правопреемства в конституционном праве России : автореф. дисс. ...канд. юрид. наук : 12.00.02 «Конституционное право; муниципальное право». Москва, 2011. 19 с. С. 8.
20. Тихомиров Ю.А. Современное публичное право. Москва : Эксмо, 2008. 448 с. С. 38.

References:

1. Bevzenko V.M. (2013) Publichne pravonastupnytstvo : sutnist, protsedura ta osoblyvosti [Public succession: essence, procedure and features]. *Pravo i suspilstvo*. № 6, pp. 140–149 [in Ukrainian].
2. Konstitutsiia Litovskoi Respubliki (1992). [The Constitution of the Republic of Lithuania] URL: https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija_RU.htm [in Russian].
3. Konstitutsiia Respubliki Belarus (1994). [The Constitution of the Republic of Belarus]. National Legal Internet Portal of the Republik of Balarus]. URL: pravo.by. [in Russian].
4. Konstitutsiia Respubliki Bolgarii (1991) [Constitution of the Republic of Bulgaria]. URL: <http://obolgarii.narod.ru> [in Russian].
5. Konstitutsiia Respubliki Kipr (1960) [Constitution of the Republic of Cyprus]. URL: resources/world_constitutions/constit/cypros/cyprus-r.htm. [in Russian].
6. Konstytutsiia Slovatskoi Respubliki (1992). [Constitution of the Slovak Republic]. URL:https://www.slov-lex.sk/documents/10184/493489/460_1992_1.pdf/716c7f51-7b5b-416f-9fbe-f09b4dcb2127. [in Ukrainian].
7. Konstitutsiia Finlyandii (1999) [The Constitution of Finland]. URL: https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/ru19990731_20111112.pdf. [in Russian].
8. Konstitutsiia Respubliki Khorvatiia (1990). [The Croatian Constitution]. URL: <https://www.usud.hr/hr/ustav-rh>. [in Russian].
9. Konstytutsiia Italiiskoi Respubliki (1947)[Constitution of the Italian Republic] (z peredmovoyu Volodymyra Shapovala). K. : Moskalenko O.M. 2018. 62 s. [in Ukrainian].
10. Konstytutsiia Respubliki Polshcha (1997) [Constitution of The Republic Of Poland] (z peredmovoiu Volodymyra Shapovala) (2018). K. : Moskalenko O.M., p. 62 [in Ukrainian].
11. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 [The Constitution of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>[in Ukrainian].
12. Konstytutsiia Frantsuzkoi Respubliki(1958). [The Constitution of France] (z peredmovoiu Volodymyra Shapovala) (2018). K. : Moskalenko O.M., p. 62 [in Ukrainian].
13. Konstytutsiia Cheskoi Respubliki (1992) [The Constitution of Chech Republic] URL: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>. [in Ukrainian].
14. Nosov D.V. (2013) Pravopreemstvo v possiyskom prave [Succession in Russian law]. Perm, p. 199 [in Russian].
15. Osnovnoi Zakon Vengrii (2011) [Basic Law of Hungary]. URL: https://nemzetikonyvtar.kormany.hu/download/3/00/50000/orosznyomda_jav%C3%ADtott.pdf. [in Russian].
16. Osnovnoi Zakon dlia Federativnoi Respubliki Germaniia (1949) [Basic Law for the Federal Republic of Germany]. URL: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>. [in Russian].
17. Rezoliutsiia 1529 (2004), pryiniata Radoiu bezpeky na 4919-mu zasidanni 29 liutoho 2004 r. [UN Security Council Resolution 1529 (2004)]. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-g33 [in Ukrainian].
18. Rudakova Ye.V. (2013) Aktualniye aspekty pravopreemstva v konstitusionnom prave Rossii [Actual Aspects of Legal Succession in the Constitutional Law of Russia]. M. : Yurlitinform, p. 200 [in Russian].
19. Rudakova Ye.V. (2011) Problemy pravopreyemstva v konstitusionnom prave Rossii [problems of succession in the constitutional law of Russia]: avtoref. diss. kand. jurid. nauk : 12.00.02 – konstitusionnoye pravo; munitsipalnoye pravo, p. 8 [in Russian].
20. Tikhomirov Yu.A. (2008) Sovremennoe publichnoe pravo [Modern Public Law]. M. Eksmo. P. 448. [in Russian].